

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Ceremonien Van Den Heylighen Dienst Der Misse Bethoont Vyt De H. Schriftvre Ende De HH. Ovt-Vaders vande eerste 400. ende volghende jaeren

Hazart, Cornelius

Antwerpen, 1661

Einighe bemerckinghen, ende Aenspraecke tot den Leser, tot breeder
verklaringhe van't voorgaende bewijs.

urn:nbn:de:hbz:466:1-34059

Eenighe bemerckingen, ende Aen-
spreecke tot den Leser, tot bree-
der verklaringhe van't voorgaen-
de bewijs.

Eerste Bemerckinge.

Ick soude noch vele andere Ceremonien / aen-
gaende de Misse, kunnen bevestighen uyt
de Missen, oft Liturgien van den H. Petrus ende Ja-
cobus Apostelen / van den H. Marcus Evangelist / van
den H. Clemens discipel vanden H. Petrus, vanden
H. Basiliius, Chrysofotomus, &c. Want al-hoe-wel dat
onse weder-partije / dese schriften houdt booz apo-
cryff / ende nieuwe vonden vande leste eeuwen /
soo is't nochtans / dat sy booz oprecht zijn gehou-
den gheweest over vyf-hondert jaeren / ghelijck
ons ghetuyghet Nicolaus Episcopus Methonensis, die
doen leefde / met dese woorden

Den H. Jacobus heeft uyt-ghegeheven de verborghen,
ende onbloedighe Liturgie, ende Petrus ende Paulus heb-
ben de Liturgie, die den H. Clemens beschreven heeft, o-
verghegheven, Petrus aende kercke van Antiochien, Paulus
aen de heele werelt, Marcus aen de kercke van Alexan-
drien, Joannes, ende Andreas aen Asien, ende Europa.
Ende tot een tecken dat dese Missen / t'syuen tij-
de in groot aensien waren / ende van besondere
authoziteydt / soo stelt desen booznoenden Bis-
schop / eenighe spreucken / ende ceremonien booz /
uyt de selve ghetrocken / tot bevestinghe van syne
leeringhen.

Woch / soo ick wel weet / dat dit ghetuyghenisse /
als wescende oock vande leste eeuwen / niet aenge-
nomen en sal worden van onse weder-partije / soo
stelle ick dan booz / het ghetuyghenisse dies aen-
gaende / van Proclus Bisschop van Constantinopelen,
die gheleest heeft in't jaer Christi 430, dat is seiven
hondert

** B. Jacobus
mysticam, in-
creantamque
Liturgiam
exposuit.
Petrus au-
tem, & Pau-
lus Antio-
chensis, Pau-
lus vero uni-
verso orbi,
Marcus Ale-
xandrinae,
Joannes, &
Andreas A-
siae, & Euro-
pae, per eam
quam S. Cle-
meas, con-
scripsit, Li-
turgiam tra-
diderunt.
In Biblioth.
PP. Rom. 12.
p. 119. Edit.
Coloni.*

hondert saren onbegrepen / booz den hoben ghemelden Bisschop Nicolaus : Soo spreect hy :

Vele godvruchtighe Herders, ende Leeraers vande Kercke, de welke naer ghevolght zijn aen d' Apostelen, hebben de u, tlegghinghe vande verholen Liturgie (oft Misse) by schrift ghestelt zijnde, over-ghelevert aen de Kercke. Onder die heeft wel de voornaemste plaetse, Dien salighen Clemens, die een discipel geweest is van den Prince der Apostelen, ende den Successeur des selfs van de heylighe Apostelen verclaert: Ende den H. Jacobus, Daer naer Basilius den grooten, Een weynigh daer naer, onsen salighen Vader Joannes, die om den gouden vloet van welsprekenheyt, soo-men seydt, een goude tonge heeft a.

¶ Per multi quidem, qui SS. Apostolis successerunt, pastores, & doctores Ecclesiaz, pietate insignes mysticaz Liturgiaz expositionem, in scriptis reliquam, Ecclesia tradiderunt. Inter hos vero facile primum locum obtinent, beatus ille Clemens, qui Apostolorum principis discipulus, & eisdem successor ab ipsis SS. Apostolis declaratus fuit & D. Jacobus, postea Basilius Magnus paulo post B. Pater noster Joannes, &c.

Hier uyt blijkt soo klaer als den middagh/dat dese Liturgien, oft Missen de welke van onse Wederpartije worden ghehouden booz nieuwe vonden/ ende lautere versierselen/ niet alleen over twaelf hondert en dertigh saren (als desen Proclus leesde) en zijn in estime gheweest/ en booz bestandigh ghehouden/maer oock/soo hy seght/booz sijne tijden/ende van die autheurs/aen de welke sy nu noch worden toe-ghe-eyghent / zijn gheschreven gheweest/en aen de Kercke (als wesende een so ghe-wichtighe saecke, dat sy voor alles moet ghestelt worden, ghelijck den selven Proclus seyd/over-ghelevert.

Hier teghenstaende dese soo openbare getuygenissen / aengaende de oprechtigheyt van die booz-sepde Liturgien oft Missen, soo en hebbe ick nochtang de selve niet willen ghezuycken/ om onse Ceremonien vande Misse, daer mede te bevestighen/ick hebbe dit alleen ghedaen om alle onnoedighe/ende dupten materie / oft propoost loopende disputen te schonwen / naemelijck oft dese Liturgien oprecht zijn/oft niet.

Oock soo ick het klaer getuygenisse hebbe van een so aenstienelijck ende treffelijck Bisschop/ghelijck Proclus gheweest is/dat dese Liturgien oft Missen oprecht zijn / ende booz sijne tijden gheschreven/soo sal ick hier by wijse van een aenhanghsel noch by voeghen eenighe Ceremonien / uyt die Missen, ghetroc

ghetrocken/die doen ter tijdt zijn ghebruyckt ghe-
weest/ende by ons noch ghebruyckt worden.

Inde Liturgie handen H. Marcus Evangelist/wozt
aen den Priester belast dat hy vershepde cruycken
sonde maken/ nu een/ nu dyp/ nu ober den Kelck/
dan ober het broodt / dat hy nu stil soude bidden/
dan met luyder stemme / dat hy nu sich soude ne-
der buggen naer den Altaer/dan sich keeren tot
het volck/ &c.

Inde Liturgie oft Misse van den H. Joannes Chryso-
stomus wozt gheseyt dat den Priester comende aen
den Altaer / sijn hoofd soude buggen booz het
Crucifix / dat hy soude weroecken / dat hy den
Kelck / ende het Lichaem Christi soude op-heffen/
ende rhoonen aen't volck/ &c.

Oterghelijcke / ende meer andere ceremonien
zijnder te binden inde Liturgien handen H. Jacobus
Apostel / handen H. Basilius, &c. met de welke de
Roomsche Kercke in den H. Dienst van de Misse
ober een komt / ende oversulcks kan berhoonen
dat hare Ceremonien/ die sy dies-aengaende ghe-
bruyckt van d' Apostelen tijden af komen.

Tweede Bemerckinge.

Ick hebbe een ghetuyghnisse/oft twee by-ghe-
bruycht op den naem van de H. Dionysius Arcopa-
gita, den welcken volgens mijne aen-teekening-
ghe/ende 't gheboelen van de gheleerde soude ghe-
leest hebben in't jaer 71. Bemerckt hier / dat ter
luttel aenghelegghen is / oft desen autheur is ghe-
weest dien Dionysius, van den welcken ghelwach
wordt ghemaccht *Actor 17. v. 3.* ende oft hy oock op
dien tijt heeft gheleest/ den welcken van my wozt
aen-ghetreckent/ 'tis my ghenoech dat hy geleest
heeft binnen d' eerste 400 jaren / ende dat hy als
dan gheleest heeft/ stemmen my toe de Centuriato-
ren van Maeghdenburgh *Cent. 4. cap. 10. pag. 1129.* Daer
sy soo spreken : Beweeght zijnde door waerschiynlijke
redenen, soo oordeelen wy, ende deryn oock segghen,
dat

dat den boeck, den welcken op den naem van Dionysius Arcopagita is uytghegaen, van wat Autheur hy oock soude moghen by een gheraep't zijn, aen dese eeuwte (dat is de vierde) moet toe gheselreven worden.

Soo sal het dan de pijn weert wesen desen **O**ut-bader/ wie hy mocht weien/ te hoozen spreken van sommighe ceremonien / die men t'sijner tijde/in't H. Sacrificie ghebruyckte; soo spreekt hy dan/ *De Ecclesiast. Hierarch. cap 3. ... volghens d'oversettinghe van P. Coraerius.* Den Bisschop, als hy gaet tot den Autaer Godts, om het H. Ghebedt te celebreren, beghinnende van het wieroocken des selven Autaers, gaet den heelen omloop vanden Choor om, tot dat hy wederom keerende tot den goddelijcken Autaer, beghint den H. sangh vande Psalmen, alswanneer de heele Gheestelijckheydt samen, hem achter volghet met het singhen der heylighe Psalmen. Hier nae wort door de Dienaren op gheseyt de lesse van de goddelijcke Schriften: Welcke gheeyndicht wesende, worden de Catechumeni, met de Eneugumeni, ende leet wesighe uyt den omloop uyt-gesloten, blijvende alleen, die de Communie, oft mede deylinghe weerdigh zijn. Voorts sommighe van de Dienaren, blijven staen voor de gheslotene deuren van de Kercke, ende andere doen iet 'tghene haer officie aengaet. Maer die voornaemste zijn onder de Dienaren, stellen, samen met de Priesters, op den goddelijcken Autaer, het heyligh Broodt, ende den Kelck der segheninghe, te voren van de heele ghemeente ghesonghen wesende, eenen algheren Lof-sangh. Derhalven volbrenght den goddelijcken Bisschop het H. Ghebedt, ende wenscht aen alle, den heylighen Vrede: Ende de wijle dat sy alle malkanderen omhelsen, soo wordt gheeyndicht het verholen op segghen van de heylighe Schrifturen. Daer nae als den Bisschop, ende de priesteren hare handen hebben ghewasschen: den Bisschop staet in het midden vanden goddelijcken Autaer, ende de voornaemste Dienaren, met de Priesters staen rontsom hem; voorder nae dat den Bisschop de heylighe gaeven Godts heeft ghepresen, hy consacreert de aldergoddelijckste Mysterien, de welcke hy oock, nu gheconsacreert zijnde, onder de voorghefelde teekenen: brenght

in het ghesicht, oft verhoont aen het volck, ende naer dat hy de gaeven vande goddelijcke wercken verhoont heeft, hy begeeft hem tot het nutten der selve, ende noode de andere. *er toe.* Ten lesten de goddelijcke Communic, ghenueyde uyt-ghedeylt hebbende, eyndicht met eene heylighe dancktegginghe. **Daer hebt ghy een kort begryp van de Ceremonien / die vande Roomse Kercke nu noch ghebruyckt worden, in den heylighen Dienst vande Misse.**

Wat nu raecht de schriften van den H. Cyrillus Hierosolymitanus, de welcke Catecheses Mystagogica gheneemt worden; ende die ick in mijn boozgaende bewijs hebbe vooz-ghestelt / al-hoe-wel sy van onse Weder-partije / namelijk van Rivetus in *Critico sacro lib. 3. cap. 8.* worden verstootten / ende verwoopen / als niet oprecht / soo is 't nochtang / dat ick niet sulck en kan hebnden / noch hy Posselinus in *Appar. sacro*, noch hy bellarminus de *Script. Eccles.* noch hy Gesnerus in *Bibliotheca*, noch hy den H. Hieronymus, de *Scriptoribus Ecclesiast.* den welcken niet anders en seght / als dat 'sijnen tijde de voozsepde Catecheses banden selben Cyrillus waren in 't licht ghebrocht / ende dat hyse in sijne jonckheydt ghemaect hadde a. Dit soo wesende / ick en kan niet bedencken / waerom dat wy dese schriften niet en souden aennemen vooz oprecht / ende de eyghen van den H. Cyrillus Hierosolymitanus, den welcken / soo hy gheleest heeft binnen d. eerste 400. jaren / te weten ontrent het jaer Christi 365. Soo sal ick mede hier vooz stellen sijne woorden / met de welcke hy beschrijft de ceremonien / die 'sijnen tijde in den H. Dienst / oft Sacrificie ghebruyckt werden / ende luyden aldus; Catechesi 5.

Ghy lieden hebt den Diaken, aen den Priester, ende Ouderlinghen, die rontsom den Altaer Goits stonden, sien water gheven om hare handen te wasschen. . . . Daer naer roept den Diaken, omhelst, ende kust malcanderen, ende dan groeten wy malcanderen met eenen kus. Niet dat ghy desen kus moet ontfanghen. als eenen die op de merckt, tusschen ghemeyne vrienden ghegheven wort, want hy en

Extant ejus
Katholici
quas in ado-
lescentia
composuit.

is sulcks niet : Maer desen versoent onderlingh de sielen,
 ende beteekent een verghetenisse van alle quaedt. ... Daer
 naer roept den Priester: *De herten om-hoogh* ende ghy-
 lieden antwoordt: *Wy hebben-se tot den Heere* Daer naer
 seght den Priester: *Laet ons dan-seggghen aen den Heere*
 Daer op antwoordt ghy-lieden: *'Tis weerdigh en recht*
 Hier naer maecten wy ghewach vanden Hemel, en Aerde,
 en Zee, vande Sonne, ende de Maene, en Sterren, ende
 van alle de Schepselen, soo redelijcke als onredelijcke, soo
 sienelijcke als on sienelijcke, van de Enghelen, Arts En-
 ghelen, Krachten, Heerschappien, Prinsdommen, Mach-
 ten, Throonen, en Cherubim deckende haer aensicht, als
 oft wy seyden met David: *Maeckt groot den Heere, met my*.
 Wy maecten oock mentie van die Cherubim, die Esaïas in
 den heylighen Gueest, heeft sien staen voor den throon
 Godts, toepende: *Heyligh, Heyligh, Heyligh den Heere Sa-
 baoth* ende alsoo, door dierghelijcken Lof-sangh ons
 heylighende, bidden den alder goedertierensten Godt, dat
 hy den H Gheest seynde over de voor-ghestelde giften oft
 mysterien, op dat hy het broot maecke het Lichaem Chri-
 sti, ende den wijn het Bloet Christi, want al het ghene dat
 den H Gheest saf aen-gheraeckt hebben, wort allesins ghe-
 heylight, ende verandert. Maer daer naer, als nu dit geeste-
 lijk Sacrificie ghemaect is, ende dien onbloedighen
 dienst, over de offerhande der versoeninghe, wy bidden
 Godt, voor den ghemeynen Vrede der Kercken, voor de
 ruste des wereldts, voor de Coninghen, voor de Soldaten,
 voor onse mede-ghesellen, voor de siecke, ende bedruck-
 te, ende in summa, voor alle die hulpe van doen hebben,
 Als wy dit Sacrificie offeren, wy houden oock ghedachte-
 nisse van die, de welcke voor ons zijn ontslapen, eerst van
 de Patriarchen, Propheten, Apostelen, Martelaren, op dat
 Godt door hare ghebeden, en voorbiddinghen ontfanghe
 onse ghebeden. Daer naer bidden wy voor de Overledene,
 voor de HH. Vaders, en Bisschoppen, ende ten lesten voor
 alle die onder ons zijn ghestorven, gheloovende dat de
 voor-biddinge van dat heyligh ende aensienlijk Sacrificie,
 welck op den Altaer gestelt is, eene aldermeeste behulp-
 saemheyt is voor de sielen, voor de welcke het gheoffert
 wordt. Daer naer seght ghy-lieden dat Ghebedt, 'welck
 den

den Salighmaker heeft ghegheven aen sijne Discipelen, segghende: *On' en Vader, die zijt inde hemelen* Daer naer seght der P. ster: *Alles is heyligh aende heylighe*. . Gy lieden hebt oock met eene goddelijke melodie hooren singhen, ende u l. verwecken tot de mede-deylinghe vande heylighe mysterien, segghende: *Smaeckt, ende siet dat Christus de Heere is* ende als ghy nu komt tot de Communie, en komt niet met opene handen, oft open-ghelperde vingheren, maer leght uwe slincke handt over de rechte, als eene sit-plaetse, de welcke eenen soo grooten Koningh ontfanghen sal Ten lesten het ghebedt volbracht zijnde, bedanckt Godt, die u voor soo groote Mysterien heeft weerdigh ghevonden.

Du moeten wy nae dese twee Griekische Daders/ noch by-vorghen de gherouwste ghetuyghe van d'outheit (soo als Joannes Calvinus hem noemt) dat is/ den H. Augustinum, siet eens oft de Ceremonien, die de kercke van Affriken, ten tijde Augustini, gheghebruyckte in't Sacrificie oft Godts-dienst, niet over-een-komen / met de Ceremonien van de heden-daeghsche Roomsche Kercke.

De Roomsche Kercke beghint haer Sacrificie met Psalmen: Alsoo oock ten tijde Augustini, gheleijck by ghetuyghet *Lib. 2. Retract. cap. 21.* Dan begoft het de ghewoonte te zijn by Carthagen, dat men aen den *Ausaer* voor de Offerhande lof-sanghen opseyde, *uyt het boeck der Psalmen.*

Daer nae seght de Roomsche Kercke *Kyrie eleyson*, dat is/ Heere ontfermt u onser.

Dit komt over-een met 'tghene Augustinus seyt *Epist. 178.* Van alle Latijnsche, ende uyt-landtsche Naticn, wordt in de Griekische tale ghebeden: *Heere ontfermt u onser.* **Porterret: inde Griekische tale, soo sebben sy dan oock: *Kyrie eleyson.***

De Roomsche Kercke verweckt daer nae het volck tot het ghebedt/ segghende: *Oremus, dat is/ Laet ons bidden.* Soo dede men oock ten tijde Augustini; als blijkt vut dese sijne woorden *Epist. 107.* Als ghy den Priester Godts aen den *Ausaer* het volck hoort *verwecken om te bidden.*

¶

Daer

Daer dit / spreekt de Roomsche Kercke bersehepden ghebeden : Van dese ghetwoonte spreekt Augustinus *Epist. 59 ad Paulin. c. 5. Vy doen ghebeden*, seyd hy eer dat beghint gheseghent te worden, 'twelck op de Tafel des Heeren is.

Item Epist. 106. Antwoort ghy-lieden niet *Amen*, als ghy den Priester Godts aenden *Autaer* met heldere stemme hoort bidden, dat hy de ongheloovighe volckeren wilt brenghen tot sijn gheloove?

Hier nae leest de Roomsche Kercke bersehepden lessen / nyt bersehepden boecken bande D. Schyft. mre.

Dit gherupght mede Augustinus van sijnen tijt segghende : *Serm. 236. de tempore :* Wy hebben ghehoort de lessen vande goddelijcke uyt spraken, als sy gelesen wierde.

Item Serm. 7. de verbis Apostoli. M'hebben den Apostel ghehoort, m'hebben den *Psalm* ghehoort.

Van boeghter de Roomsche Kercke hy / eens oft twee-mael dit Hebreusch woordken / Alleluya.

Al 't selve was in 't ghezupck ten tijde Augustini, want soo gherupght hy in *Psal. 106.* 'T is *Alleluya*, en twee-mael *Alleluya*, 't welck wy solemnelijck op sekeren tijdt singhen, volghens de oude overleveringhe der Kercke.

Item Epist. 119. cap. 15. Alle Sondaghen singht-men aen den *Autaer*, *Alleluya*.

Dit ghedaen wesende / komt de Roomsche Kercke tot het lesen des Euangeliums, nae den tijdt / oft occasie der Feest-daghen.

Een dede-men ten tijde Augustini, soo seyd hy in Epist 1. Ioan. Nu isser tusschen ghekomen de solemniteyt van heylighe daghen, op de welcke-men moet sekere lessen nyt het Euangelie, inde kercken, opsegghen, de welcke op die daghen jaerlijcks soo worden ghelesen, dat-men gheene andere en magh inde plaetse stellen.

Daer nae seght de Roomsche Kercke dese woorden : De herten om hoogh:ende het volck antwoort: M'hebben-se tot den Heere. **Wederom :** Laet ons dancksegghen aen den Heere, ende men antwoort: 'T is weerdigh ende recht.

Daer

Dan dit ghetuyghyt Augustinus Epist. 156. met dese woorden : Dat de Christene siele niet te vergheefs hoorre: *De herten om-boogh*, ende niet te vergheefs antwoorde, dat sy die heeft tot den Heere.

Item Sermon super Confiteor tibi Domine : De ghelooighe weten wel, waer ende wanneer dat men seght, *Lat ons danck segghen aen den Heere onsen Godt.*

Item Epist. 57. De ghelooighe weten wel in wat Sacrificie dat men seght: *Laet ons danck segghen aen den Heere onsen Godt.*

Item De bono persev. cap. 13. Wy worden vanden Priester vermaent, te dancken aen den Heere onsen Godt, ende sy antwoorden, *'t is wierdigh ende recht.*

Hier naer hout de Roomsche Kercke ghedachtenisse der HH Martelaren.

Hier van gheeft ons verscheyden ghetuyghenissen den H Augustinus.

Eerst Sermon. 17. de verbis Apost. De Martelaren worden opgeheyt aen den Altaer Gods, niet op dat men voor haer bidde ghelijck voor andere overledene.

Ten tweeden Lib. 2. de Civit Dei cap. 10. De Martelaren worden in 't Sacrificie op hare plaetse, ende orden ghenoecht.

Ten aerden Tract. 84. in Ioan. Wy houden aende Tafel (des Heeren) ghedachtenisse der Martelaren, anders dan voor andere dooden.

Maer dit stelt den Priester inde Roomsche Kercke sich tot de Consecratie : beghint van het teecken des Cruys.

Alsoo dede men mede ten tijde Augustini, want hy seyd: *Sermon. 181. de tempore :* Het lichaem des Heeren wordt gheconsecreert, door het teecken des Cruys.

Item Tract. 118 in Ioan. Welck is het teecken Christi, anders als het Cruys Christi? welck teecken, ten zy dat het ghebruyckt worde over het Sacrifice, niet van alle worde wettelijck volbracht.

Van gheschiedt de Consecratie inde Roomsche Kercke.

Van dese seyd Augustinus : *apud Gratian. de consec. dist. 2. C. Nos.* Niet alle broodt en wordt het lichaem Christi, maer dat, twelck den segghen outfanght.

Item Ibidem : Wy belijden ghetrouwelijck dat het
voor de Consecratie broodt ende wijn is, 'twelck de natu-
re ghemaect heeft, maer nae de Consecratie, het Vleesch
ende Bloedt Christi, 'twelck den seghen ghecheylight heeft.

De Roomsche Kercke aenbidt de gheconsacrerde

Hostie.

Het selve dede men ten tijde Augustini; Soo segt

hy/

Eerst *In Psal. 98.* Christus heeft hier omghewandelt in
sijn vleesch, ende heeft dat selve vleesch ons t'eten ghege-
ven tot onse saligheydt, ende niemant en eedt dat vleesch
'ten zy dat hy 't eerst aenbeden heeft.

Ten tweeden. *Apud Gratian, de Consec. dist. 2. C. Nos. 177.*
eeren onder de ghedaente van broodt, ende wijn, de welke
wy sien, onzichtbare dinghen, dat is, het vleesch, ende
bloedt.

Maer de consecratie/ende aenbiddinghe / bidt de
Roomsche Kercke voor de sielen der overledene.

**Hier van hebben wy oock verschenden ghetuy-
genissen by den selven Augustinum, als namelijck**
Serm. 17. de verbis Apost. De Martelaren worden opghe-
seydt aen den Altaer, niet op dat men voor haer bidde
ghelijck voor de andere overledene.

Item Lib. 9. Confess. cap. 13. Mijne moeder heeft be-
gheert dat men haerder ghedachtenisse soude houden aen den
Altaer: Gheeft Heere mijnen Godt, gheeft dat in, aen mijn-
ne Broeders, dat alle de ghene die dit sullen leuen, aen uwen
Altaer uwe dienst-maeght Monica, met haren man Patru-
cius, ghedachtigh wesen.

Item/ Lib. de cura mort. cap. 1 In de ghebeden van den
Priester, de welke aen Godt den Heere op den Altaer wor-
den ghestort, heeft oock hare plaetse de ghedachtenisse, oft
recommandatie der overledene.

**Maer al dit seght de Roomsche Kercke den Pater-
noster.**

Desghelijck was het ghebruyck op de tijden
van Augustinus, hoor wat hy seght: *Epist. 59.* De hee-
le Kercke sluyt dit heel gebedt, met het Ghebedt des Heeren.

**Doorders/ als den Priester in de Roomsche Kere-
ke sich bereydt tot het nutten des Lichaems** *Chap. 11.*

sti, kloppende op sijne borst, seyd hy: Heere ick en ben niet weerdigh dat ghy komt onder mijn dack.

Dan dese ghewoonte spreekt Augustinus in Psal. 146. segghende: *Als wy op onse borsten kloppen, dan gheven wy te kennen dat wy rouwich van herten zijn.*

Trem: sprekende van de bereydinghe tot het H. Sacrament *Epist. 118.* seyd hy: Den hondersten man seght: *Ick en ben niet weerdigh dat ghy komt onder mijn dack.*

Ten lesten sluyt de Roomsche Kercke alleg met Dancksegghinghe.

Hoozt hier op de woorden Augustini *Epist. 59.* Dat groot Sacrament mede-ghedeylt zijnde wordt alles ghesloten met dancksegghinghe.

Hier upt/ende upt al het booz-gaende/kan-men lichtelijck mercken hoe verre dat onse Weder-partij af-ghetwcken is vande oude / Christene Kercke/de wyle sy niet een ster van al dit onder-hout/ende hoe precis dat de Roomsche Kercke/ met die eerste Christelijcke Kercke / soo Gheesteliche als Latijnsche / over een komt / aenghesten dat sy in haren H. Dienst / noch alle de selve ceremonien ghebruyckt/de welke die eerste Christelijcke/ende oprecht Kercke ghebruyckt heeft.

Derde Bemerckinghe.

Iemandt soude my misseken konnen op-wozen/ dat-men niet bewijzen en kan / dat sommige van de ceremonien / die ick hebbe ghebruyckt / zijn ghebruyckt gheweest in het Sacrificie van d'Oude Kercke / maer wel in hare Vergaderinghen; ick bekenne datter eenighe dierghelijcke zijn; maer ick braghe / wat datter aenghelegghen is; want de ceremonien die d'eerste Oude Kercke ghebruyckt heeft in hare vergaderingen/ waerom en moghen die niet loffelijck ghebruyckt worden in't Sacrificie? Ten tweeden wie sal my konnen over stryden/dat die ceremonien / van de

welcke Oudt-vaders seggen ghebruyckt getweest
 re zyn in hare vergaderinghe / niet ghebruyckt
 en zyn gheweest in haer Sacrificie / de wijle be-
 blijckt upt vele H. Vaders / als naemlyck Ju-
 nus, Tertulhanus, Chrysofomus, en andere / dat in alle
 de vergaderinghen van d'eerste Christenen wien
 offerhande gedaen / oft sacrificie: Ick sal daer be-
 ronnits laten aen den onpartijdigen leser / die
 welcken sal naemlyck helieben oogh-merck
 nemen op dese / oft dierghelike woorden: Den Pro-
 sten, Offerhande, Sacrificie, aensienlyck mysterie, H. Tafel
 Aeraer, &c. en soo waer hy die ontmoet inde boec-
 stellinghen vande H. Oudt-vaders / van my by
 ghebruycht in 't boec-gaende bewijs / soo mach hy
 sekerlyck daer upt besluyten / dat die ceremonien
 niet enckelijck in de vergaderinghen / maer en
 ghentlijck inde Messe, oft Sacrificie van d'Oude eer-
 ste Kercke / zyn ghebruyckt gheweest.

AENSPRAECKE

Tot den Leser die sich noemt Ghe-
 reformeert, oft Euangelisch, oft
 Protestant, &c.

Mannen Broeders,

Op dat wy hier niet en souden loopen by-
 ten propoost / oft disputen aen-nemen /
 (aengaende dese materie / die wy nu han-
 delen) de welke niet en souden dienen ter
 saccke: soo is 't dat ick u waerschouwe hier op te
 setten bysonderlyck / dat al het ghene ick tot hier
 toe hebbe ghehandelt / niet anders en is als / Qua-
 stio facti, dat is te segghen / dat hier anders gheene
 questie en is / dan oft dierghelike ceremonien in
 d'eerste tijden van d'oprechte Kercke Christi, met-
 ses daer zyn ghebruyckt gheweest / ghelijck de
 H. Oudt-

H Oudt-vaders van die tijden ons verhalen.

Wat antwoort ghy-lieden op dese vzaegh?

Seght ghy dat-se niet en zijn ghebruyck ghe-
weest? soo volght het dan / dat alle de Oudt-va-
ders hebben gheloghen: Ende wie/ die noch eens-
ghe reden gebruyck/ sal sulcks deurben dencken?
wie en sal hem niet beroozdeelen van dwaesheyt/
die meer gheloof gheeft aen Heydensche Hystorie-
schrybers / als sy segghen / datter inde twereldt
eenen Alexander de Grootte is gheweest / oft eenen
Casar, dan aen soo veel treffelycke / ende heplighe
Christene Bisschoppen / allegaer rechtsinnighe
Vaders/als sy segghen dat t'haren tijde/alle dese
hoben-ghemelde ceremonien / zijn in't ghebruyck
gheweest?

Seght ghy dan/ende staet ghy my toe/ dat dese
Ceremonien/in de oude tijden/ zijn in't gebruyck
gheweest? soo moet ghy my dan oock toe-stem-
men/dat de Roomische Kercke ober-een komt met
d'oude/ ende ter contrarlen/dat ghy verre af-ghe-
weken zijt van d'eerste Christene Kercke/als ghy
dese ceremonien hebt af-ghebroken/ende verwor-
pen als supersticie.

Seght ghy my/ dat dese Ceremonien wel in't
gebruyck zijn gheweest/doch dat de **H** Vaders/
ende de Kercke/dies-aengaende gestrupkelt heeft/
oft ghedooft; soo vzaegh' ick dan / hoe dit samen
kan staen / dat ghy op den eenen kant seght / dat
de Kercke op die tijden oprecht is gheweest/ ende
nochtang op den anderen kant / dat sy ghedooft
heeft in het bedlenen van een/vande ghewichtigh-
ste stucken van onse Keltighe/ ghelijck is het H. Sa-
crament des Autaers, oft ghelijck ghy spreect / het
Avontmael?

Ick bekenne dat sommighe Vaders/ oock van
die tijden/in sommighe stucken hebben gestrup-
kelt/oft ghedooft / als namelijk Origenes, Tertul-
lianus, Cyprianus, en andere; maer wie en weet oock
niet / dat sy / oft daetelyck daer over berispt / oft
daer nae zijn bestreden geweest van andere recht-
sinnighe

sinnighe Daders? thoont my eens dat sulckx doek
ghebeurt is aengaende de stucken/die wy nu booz
hebben.

Wie heeft opt van de oprechte Christenen Justi-
num, Cyprianum, Ambrosium, Augustinum berispt/ als
sp leerden/dat in't Sacrificie den wijn moest ghe-
menghelt worden met water/ ende dat selve stel-
den in't werck?

Wie heeft hem ghestelt teghen Cyprianum, Chry-
sostomum, Augustinum, als sp in hare publicque
schriften/ oft vergaderinghen verhaelden / dat
den Priester seyt: De herten om-hoogh, ende dat men
hem antwoort: Wy hebben-se tot den Heere, &c. Wie
heeft opt Tertullianum, Chrysostomum, Augustinum he-
sreden/ als sp openlijck seyden/dat men aen den
Aotael, oft in't Sacrificie ghedaachtenisse hielt vande
W. Paterlaten / op dat sy voor ons souden bidden?
ghehijck Augustinus seyd *Tract. 84 in Ioan.*

Wie heeft opt gheschreven teghen Ambrosium,
als hy in't laugh/ ende beredt / de ghebeden ver-
haelt/die den Priester t'synen tijde sprach aenden
Antael?

Wie heeft opt Basilium durben betoorzdeelen van
volinghe/als hy voor Lof weerdigh hielt/dat den
Priester het lichaem Christi, ende den Kelck win-
hoogh hief/oft verhoonde aen het volck?

Wie heeft opt de penne inde handt ghenomen
om te schryben teghen Cyrillum, Hierosolymitanum,
oft Augustinum, om dat sp leerden/dat men het Lic-
haem Christi, ende den Kelck des Bloedts, eest moest
aenbidden/ eer-men se nuttede?

Wie heeft sich ghestelt teghen Epiphanium, Cyril-
lum Hierosolymitanum, Chrysostomum, Augustinum,
Tertullianum, als sp in hare schriften hebben ghe-
stelt / oft op de Dreeck-stoelen verkondight/dat
den Priester in't Sacrificie / ghedaachtenisse hout van
de Overledene, ende biadt voor hare sielen, ende/dat dese
ghebeden de sielen grootelijcks baeten? Ende soo is't
wrede van alle de reste.

Maer opt verhoout ghy mij van / dat alle dese/
ende

ende meer andere Daders / de welcke op die tijden
 gheleest hebben / die ghy selve booz oprecht / ende
 recht-sinnigh houdt / in dese booz-ghefelde stuc-
 ken souden ghedaelt hebben / oft ghestrupckelt /
 oft superstitieus gheweest zijn: wilt ghy dan wij-
 ser wesen / dan alle wtte oprechte ende recht-sin-
 nigh Dooz-ouders? Wilt ghy beter weten / wat
 selighe aengaet / dan alle die upr-siekende mannen
 van d'eerste eentwen / die gheleest hebben soo naer
 aen de tijden van d'Apostelen / ende soo verlicht
 waren van Godt in de Schrifture? schoon sy
 menschen doech waren die kosten dolen / zyt ghy-
 lieden alleen de menschen / die aen gheerne dolin-
 ghen en zyt onderwozpen: ick houde my aen het
 segghen vanden H Hieronymus: Wy en zijn noch ghe-
 leerder als *Hilarius* noch ghetrouwer als *Victorinus*: a **W**
 zyn noch verre van die hoogh blyghende/godde-
 lijcke / ende verlichte verstanten van Augustinus,
 Hieronymus, Ambrosius, Chrylostomus, Cyprianus, Justi-
 nus, &c. Waerom tracht ghy ons dan te leeren (ick ghe-
 bruycke de woorden van Hieronymus) nae bystien /
 oft selighen hondert jaren / 'twelck wy te voren niet
 en hebben gheweten, oft ghehoort: b te weten / dat
 alle onse Dooz-ouders / doech die / naer u segghen /
 in d'oprechte kercke gheleest hebben / souden ghe-
 doolt hebben / oft ghestrupckelt / oft superstitieus
 gheweest zijn / in t' ghebruycken van d'upwendighe
 ceremonien / raeckende het Sacrificie?

Ghy sult missechten segghen / ghelijck de Centu-
 riaros van Maeghdenburgh. *Centuria 4. Cap. 6. pag. 255.*
 de welcke/als sy daer vele ceremonien / raekende
 de de begravenisse der gheloobighe aen-ghereet-
 kent hebben upt den H Dionysius Areopagitta, boe-
 ghender booz ten slot-ten byc: Alle dese dinghen
 worden ghedaen, ende gheschieden buyten Schriftuer.
 Wilt ghy missechten oock soo spreken/en segghen/
 dat de Daders/ende de eerste kercke / dier ghelijc-
 ke ceremonien/gelijck boven gesept is/gebruycke
 hebben / oft sonder / oft teghen Schriftuer / soo
 braygh' ick van / oft ghy beter weet wat Schrift-
 tuer

a Nec diser-
 tiores sumus
 Hilario, nec
 fideliores Vi-
 &orino. Epist.
 ad Pammach.
 de error. Ori-
 genis.

b Cur post
 400. annos
 docere nos
 niteris, quod
 ante nescivi-
 mus? Hieron.
 supra.

c Sed hae ex-
 tra Scripu-
 ram sunt. &
 geruntur,

tuer is/oft teghen Schyftuer/als de Daders? oft ghy/ die seftien hondert jaren nae d' Apostelc tijde ghekomen zijt/ beter kont weten / wat d' Apostelen hebben ghebaen / ende wat ghevoelen sy hebben gehad vande Schyftuer/als die/de welcke op die selve tijden/oft daer outrent/oft sommighe jaren daer naer hebben gheleest? Wat seght ghy hier op?

Seght ghy dat ghy beter / oft inmers soo wel weet/ wat hoor/ oft teghen Schyftuer is / als de Oude vaders? soo ben ick grootelijck verwonderd/dat ons de Schyfture / soo van 't oude als 't nieuwe Testament / ghedurigh seynde tot onse Dooz-ouders om van die te leeren / wat dat-men 't haren tijde gheleert heeft/ op dat wy dat souden moghen aen-nemen/en volghen.

Staeter niet gheschreben Deut. 37. v. 7. Ghedenck aen de daghen van oudts, merckt op de jaren van elck geslachte: Vraecht uwen Vader, die sal het u bekennt maken; uwe oude, ende sullen't u segghen. **Wat sullen sy segghen den Dordrechtchen Bijbel antwoort 3. Bemerk.** Wat van't begin der werelt, in Gods Kercke gebeurt is.

Staeter niet Job 8. v. 8. 9. Vraecht doch nae het vorige gheslachte, ende bereydt v tot onderfoeckinghe uwer Vaderen. **Wie zijn die den Dordrechtchen bijbel antwoort 11. Bemerk:** Die inde vorige gheslachte gheweest zijn, ende verkregen hadden, soo door de lanckheyte haers levens, en te groote ervarentheyde, als door verscheyden openbaringhen Gods, groot verstant, ende wijsheyt. **De Schyfture by Job, gaet boozder/en seght:** Want wy zijn van giffen, ende en weten niet. **Wat is dit te seggen? den Dordrechtchen Bijbel antwoort 12. Bemerk:** Die met die Voor-vaderen niet te ghelijcken en zijn, hebbende een korter leven, minder ervarentheyde, ende niet soo vele openbaringhen van Godt. **Wat dunckt u l. be-minde vrienden / past dese verklaringhe niet pertinent op u eyghen selven? hoe derft ghy u dan soo bermerelijck/oft booz-stellen/oft ten minsten vergelijcken aen uwe Dooz-vaderen in't bonnissen/ wat booz/oft teghen Schyftuer is?**

Weder

Wederom staeter niet *Ierem cap. 6. v. 10.* Staet op de weggen, ende siet toe, ende vraghet naer de oude paden, waer doch den goeden wegh zy, ende wandelt daer in. **Welcke zijn dese paden?** den Dordrechtschen Bijbel, antwoort 47 *Bemerk*: Die Godt sijn volck in voortijden altoos gheleert, ende gheleyt heeft, om hen tot de saligheydt te brenghen. Hoe komt het dat ghy dese oude paden verwerpt / als *superstitieus*?

Ten lesien staeter niet by den *H. Apostel Paulus Hebr. 13. 7.* Ghedenckt uwer voorgangheren, die u het woordt Godts ghesproken hebben, volghit haer ghelooft nae. **Wie zijn dese boozgangheren / wiens ghelooft wy moeten nae-bolghen?** den Dordrechtschen Bijbel antwoort: De Apostelen, ende andere getrouwe Leeraers. **Er go bolghens dese verklaringhe / soo zijnder dan behalben d'Apostelen / noch andere Leeraers / die wy moeten gedencken, ende wiens ghelooft wy moeten naer-volghen.** **De questie is nu / wie die andere ghetrouwe Leeraers gheweest zijn?** zijn die niet Justinus, Clemens, Ignatius, Gregorius Nyssenus, Clemens Alexandrinus, Chrysostomus, Cyprianus, Hieronymus, Ambrosius, Basilius, Athanasius, Augustinus, &c.

Seght ghy dat neen? **Soo wijst my dan / behalben d'Apostelen / ende dese booz-ghenoemde / ende dierghelijcke Daderen / andere ghetrouwe Leeraers, ende voorganghers, wiens Ghelooft, oft Leere wy moeten naer volghen.**

Seght ghy / dat dit zijn die ghetrouwe Leeraers, behalben d'Apostelen? soo maect ick dit argument.

Justinus, Clemens, Ignatius, &c. zijn die ghetrouwe Leeraers gheweest / behalben d'Apostelen / wiens Leere, soo Paulus ghebedt / wy moeten bolghen.

Maer Justinus, Clemens, &c. Leeren dat de Ceremonien / die men t'haren tijde ghebruyckte in't Sacrificie goetd waren / en loffelijck.

Ergo die Ceremonien na te volgen is goet / ende loffelijck / dies-bolghende niet *superstitieus* / oft tege Schrifftuer / gelijk nochtans onse *Weder-partij* wilt houden staen; oft wel brenghet my Schrifftuer-

tuer-plaetsen boozt / in't bysonder / teghen de
welcke sy strijden.

Ghy sult missechten booz-stellen *Galat. 5 v. 1.* al-
maer ghy seyt wordt : Staet in vryheydt, ende en wilt u
niet wederom vast maecken aen het jock der slavernijc, te
weten/der Ceremonien, soo den Dordrechtchen Bijbel
dat verklaert 3. *Bemerck.*

Ich antwoorde / dat Paulus hier alleenlijck
spreekt vande besnijdenisse : Blijckt up't 'rbol-
ghende v. 2. So o ghy u laet besnijden, Christus en sal u
niet nut zijn.

Hoe konit dese plaets hier te pas / om te bewij-
sen dat onse ceremonien / die onse Dooz-ouderg/
ende wy noch ghebruycken in den Godtg-dienst/
strjden teghen Schijstuer: dunckt u dit een goet
ghevolgh te wesen : Paulus seght dat de ceremo-
nien vande besnijdenisse in't bysonder afghe-schaft
zijn/ergo alle ceremonien zijn af ghebroken / dit
holgh al-even-erijc als oft ick u sepde : De Pre-
dicanten van Hollandt en moghen gheene Am-
bachten oeffenen/ ergo alle menschen en moghen
gheene Ambachten doen.

Heit ghy gheene andere Schijstuer-plaets als
dese/om te bewijzen dat onse Ceremonien strijden
teghen Schijstuer/soo en doet ghy niet op: hebder
noch meer/laet-se ons dan hooren.

Ephes. 2. 15. Staet gheschreuen : Hy heeft de vyandt-
schap in sijn vleesch te niet ghedaen, de wet der gheboden,
in insettinghen, &c.

Ich antwoorde wederom/ als bozen/ dat Pau-
lus hier niet en spreekt vande heele wet der ghe-
boden/maer alleenlijck vande wet der Besnijde-
nisse : Siet v. 11. ergo dit wederom niet tot onse
propooste.

Ghy sult wy dan missechten booz-stellen de plaets-
se Pauli *ad Hebr. 8. 7.* Indien dat eerste verbondt on-
berispelijck hadde gheweest, soo en soude voor het twee-
de gheene plaets ghesocht gheweest zijn.

Ich antwoorde dat Paulus hier spreekt van
de ceremonien de welke ghebruyckt werden in
het

het slagghen/dooden/ ende verbranden der heesten/
 die tot eene offerhande aen Godt wierden op-ge-
 draghen: Niemandt en twijffelt daer aen/ oft de-
 se ceremonien zyn samen met de Sacrificien af-
 gheschaft. Maer weet ghy niet dat Paulus seght
 Heb. 8. 6. dat Christus, eene veel uyt-nemender bedienin-
 ghe vercreghen heeft? Weet ghy niet / dat hy seyd
 Heb. 9. dat de oude Sacrificien / de welke beston-
 den in't bloedt der Bocken, en kalveren. v. 12. Stieren, en
 Bocken. v. 13. In spijsen, en drancken, ende verscheydene
 wasschinghen, &c. v. 10. alleenlyck moesten dueren/
 tot den tijdt der verbeteringhe, dat is / tot datter een
 veel uyt-nemender ende beter Sacrificie soude in-ge-
 selt worden / 'twelck Christus onsen oppersten
 Priester nae de ordeninghe van Melchisedech, heeft
 volbracht in sijn bloet/op den Bergh van Calba-
 rien? Welck sacrificie hy oock/ als wesende Priester
 in eeuwigheydt, heeft willen herhaelt/ en vernieuwt
 hebben/ ende dat onder de ghedaenten van broodt
 ende wijn / als wesende Priester nae de Ordeninghe
 van Melchisedech, segghende: Doet dat tot mijnder ghe-
 daentenisse. Waer uyt sult ghy nu verhoonen/
 dat dit beter, ende veel uyt-nemender Sacrificie/
 'twelck ons is gheboden / van Christus te doen/
 of te herhalen/ niet en magh vereert worden met
 betere/ ende uyt-nemendere ceremonien / als die
 van de oude Wet waren?

Ghy beroont my wel uyt Schriftuer/ dat som-
 mighe bysondere ceremonien / als te weten/ van
 de Besnijdenisse / ende het dooden der heesten / af-
 gheschaft zyn / maer ghy en kont my uyt Schrift-
 uer niet bewijzen/ dat daerom alle de ceremonien
 in't ghemeyn af-gehoeken zyn/ oft verboden

Ter contrarien / om te rhoonen dat Christus
 gheene ghedachten en hadde van alle Ceremonien
 in't ghemeyn te verbieden/ hy self heeft booz/ en-
 de inde instellinghe van't H. Sacrament/ Ceremo-
 nien ghebruyckt / ende daer hy gheseydt: volghet
 my hier in naer/ oft/ doet my dat naer. Heeft hy
 niet booz de instellinghe / de vorten ghewasschen
 aen

aen sijne Discipelen? Wat was dit anders als een enckele Ceremonie? heeft hy niet het broot genomen in sijne handen? heeft hy niet gheseght? heeft hy niet ghedanchseght? heeft hy den beker niet laten ront gaen? wat zijn dit anders als Ceremonien? Verhalven het steken van sijnen vingher in de ooze der Doode/ het bestrycken der ooghen vande blinde mer sijck/ wat zijn dat anders gheweest als Ceremonien? hoe kan het dan bestaen/ dat alle Ceremonien in't ghemeyn souden af-gheschaft zijn/ aenghestien dat Christus self Ceremonien heeft gebuyckert/ jae belast dat wy hem daer in souden naer volghen? Ergo soo verre is't van daer dat onse Dooz anders / oft wy iets souden leeren/ oft doen teghen Schrifstuer/ als wy in ons Sacrificie Ceremonien gebuyckert/ dat wy in teghen-deel de Schrifstuer / ende het exempel Christi dooz ons hebben.

Inden ghy my hier teghen seght/ dat alle onse Ceremonien in't bysonder/ niet en staen upt gebuyckert in Schrifstuer? Ick bekenne dat het soo is/ maer wat wilt ghy hier upt besluyten/ dat sy daerom/ oft moeten af-gheschaft worden/ oft superstitieus zijn? sout ghy dese sloot-reden maecken? soo becht ghy teghen u-selben/ ende met 't sweert dat ghy teghen my upt tcecht / doodr ghy u-selben? Want hoe menighe ceremonien en hebr ghy niet in het bedienen der Sacramenten / ende elders/ waer van nochtans niet eene te binden is in de Schrifsture.

In't bedienen des Nachmaels/ gy leeft het 11. cap vanden 1. Brieftot die van Corinthien, de Vader onse, ende 't Gheloove. 2. Ghy uut het met onghedeckten hoofde. 3. Ghy ontfanght het smogghens/ en deurgangens nuchter. 4. Ghy singht Psalmen / van de welke in't newwe Testament gheen ghewach wordt ghemaect. 5. Ghy sijt het broodr te dozen met schellen/ hoe sult ghy my iet van alle dese ceremonien berhoonen upt Schrifstuer?

In het bedienen des Doopsels. 1. hebt ghy beke-

berfchepde vermaninghen. 2. Volghens de Syno-
de van Dyrrecht moete d'Ouders hare kinderen
tot den Doop op draghen. 3. Ghy doopt de kin-
deren publice inde Kercke / booz al het volck.
Maer zyn dese dinghen beken in Schrif-
tuer? en wat zyn dit anders als Ceremonien?

In't bevestighen vande Dienaren des Woortz/
hebr ghy berfchepde draghen / vermaninghen/
ghebeden / Ec. die nergkens beken en zyn in
Schriftuer.

In't houwelijck van ghelijcken worden de
Bzupdt ende Bzupdegom berfchepdentlijck ghe-
braecht/eude aenghesproken/sp gheben malkan-
deren de handt/ sp worden vermaent om te kinte-
len/ als oock de ghemepute/ om booz haer te bid-
den/Ec. Mer van al dit/en is beken in Schrif-
tuer/ende ghy hout nochtans dit al-re-marl booz
goedt/ ende niet booz superstitie / ergo niet recht
houden wy oock onse Ceremonien booz goet/ en-
de loochenen die superstitie te wesen / al-hoe-wel
sp allegaer in't bysonder / niet npt-ghedrukt en
staen in Schriftuer: want ick en sie niet waerom
dat ghy meer eenighe ceremonien soude moghen
ghebrycken/die in Schriftuer niet en staen/son-
der nochtans te willen toe-stemmen dat ghy su-
perstittie doet/als wy.

Summa: Om dese aen-spraecke te sluyten; wat
willen wy disputeten / oft onse ceremonien alle-
gaer in't bysonder staen in Schriftuer? oft sy
stryden teghen Schriftuer/ oft niet? Onse recht-
sinnighe Dooz-ouders/ ende de Kercke Christi van
d'eerste 400. jaren hebben die selve ghebruyckt/en-
de sy verstonden haer beter aen de Schriftuer/als
ghy / oft ick: Ergo de wijle sy dese ceremonien
hebben onderhouden/ tis een seker reecken dat sy
niet en stryden teghen Schriftuer/ maer ter con-
trarien/ ghefondeert zyn op de Schriftuer / doch
op dat ghy niet en soude klaghen & soo kome ick
van de h. Daders tot de Schriftuer.